

Hubert Witczak

Istota systemu zarządzania przedsiębiorstwem w literaturze

Wstęp

Celem niniejszego wywodu jest ustalenie stanu naukowej wiedzy poznawczej w dziedzinie systemu zarządzania przedsiębiorstwem. Ma więc on bardziej charakter eksploracyjno - sprawozdawczy, niż diagnostyczny. Strategiczny sens pracy sprowadza się nie tylko do określenia skąd przychodzimy i dokąd powinniśmy zmierzać. Stwarza ona także bazę wyjściową dla normatywnego kształtowania systemu zarządzania przedsiębiorstwem.

Przedmiot (system zarządzania przedsiębiorstwem) rzutował na stosowaną tu metodę badania dorobku poznawczego nauki, obecnego w literaturze.

Wnioskowanie o systemie zarządzania przedsiębiorstwem nie byłoby pełne bez przedstawienia podstaw, z których wyrasta wiedza o tym systemie. Do podstaw tych zalicza się poznanie zarządzania, poznanie przedsiębiorstwa i poznanie systemów, ze szczególnym uwzględnieniem twierdzeń nauki o zarządzaniu.

Istota systemu zarządzania przedsiębiorstwem poznawana jest przede wszystkim na gruncie tej nauki i jej twierdzenia są przede wszystkim analizowane. Z uwagi na istotę przedsiębiorstwa bada się także wkład ekonomii do poznania systemu zarządzania.

Na tej kanwie przedstawia się perspektywy poznania systemu zarządzania przedsiębiorstwem, w szerszym kontekście nauk.

Zakresem rzeczowym badań jest dostępna literatura naukowa związana z przedmiotem. Dokonany przegląd literatury wyłania prace będące obrazem zakresu i stopnia naukowego poznania systemu zarządzania przedsiębiorstwem. Stanowią one ułamek literatury zawierającej odpowiednie treści normatywne.

Sens tego opracowania wynika z przekonania, że wiedza poznawcza powinna być najważniejszym źródłem wiedzy normatywnej i praktyki zarządzania. Jest zatem ważne zdanie sobie sprawy z poziomu, naukowości i wartości poznania systemu zarządzania przedsiębiorstwem.

1. Podstawy twierdzeń o istocie systemu zarządzania przedsiębiorstwem

1.1. Poznanie zarządzania

1. Ekonomia. Nie zajmuje się ona bezpośrednio zarządzaniem jako istotnym przedmiotem badań. Posługuje się zwłaszcza pojęciem regulacji, którego istoty wystarczająco nie rozpoznaje. Niemniej problematyka zarządzania jest w ekonomii stale obecna przede wszystkim dzięki badaniu regulującej roli: 1) systemu społeczno – gospodarczego oraz jego instytucji; 2) zacho-

wań podmiotów w procesie gospodarowania; 3) procesów decyzyjnych jako mechanizmów powodowania zachowań. Ani twierdzenia poznawcze dotyczące regulacji rynkowej, ani przez instytucje nie wyjaśniają wystarczająco natury procesów zarządzania jako kategorii i w procesie gospodarowania.

2. Nauka o zarządzaniu. W odróżnieniu od ekonomii, nauka o zarządzaniu¹ stara się wszechstronnie podejść do poznania i normatywnego opisanie istoty zarządzania. Skutkuje to wielowymiarowością badań i ich wyników, które H. Koontz określił w 1961 roku mianem „dżungli teorii zarządzania” (H. Koontz 1961, s.174-188). Dżungla ta rozwija się do dzisiaj.

- a) Genezę zarządzania nauka o zarządzaniu wywodzi z działania, wiążąc je z podziałem pracy, czy to przez odniesienie do wyróżnienia rodzajów działań, wśród nich zarządczych, czy cyklu działania zorganizowanego.
- b) Nie jest powszechnie akceptowana definicja zarządzania.
- c) Nie jest powszechnie aprobowany kanon funkcji zarządzania.
- d) Zarządzanie jako proces – istota tego procesu nie jest także powszechnie przyjęta (powodowanie zachowań; kierowanie; gra; wykonywanie władzy; procesy informacyjno – decyzyjne).
- e) Zarządzanie jako obiekt – nasycenie zarządzania czynnikami działania również nie jest uzgodnione.

3. Wkład innych nauk do poznania zarządzania

Inne nauki (inne nauki społeczne; nauki ścisłe; nauki przyrodnicze; nauki humanistyczne; metanauki) tworzą dla zarządzania rezerwuar wiedzy. Jego wykorzystanie ma miejsce, w zróżnicowanym zakresie, w odniesieniu do samego zarządzania. Nie znajduje się bezpośredniej dyfuzji tej wiedzy do poznania systemu zarządzania, w tym systemu zarządzania przedsiębiorstwem.

- a) Inne nauki społeczne i ich hybrydy mają osiągnięcia istotne dla poznania zarządzania.

Fundamentalną rolę, której nie trzeba bliżej wyjaśniać, dla poznania zarządzania posiada metanauka, jaka jest prakseologia. Z innych nauk - socjobiologia podkreśla rolę genów (czyli planu budowy) dla funkcjonowania i zachowania ludzi. Politologia podaje twierdzenia dotyczące między innymi „wyboru społecznego” (ograniczenia demokratycznych decyzji) i roli państwa w nadsystemie. Psychologia i socjologia podają wiele modeli zawierających twierdzenia dotyczące zachowań i motywacji (zmienne środowiskowe i zmienne wewnętrzne;

¹ Nie dyskutuje się tu kwestii, czy jest to „nauka o zarządzaniu”, „nauki o zarządzaniu” czy „nauka o organizacji i zarządzaniu”, itp. Dalej używa się terminu „nauka o zarządzaniu”.

zachowania prospołeczne i antyspołeczne; techniki wpływania R. Cialdiniego (R. Cialdini 2004).

- b) Nauki ścisłe i nauki przyrodnicze. Tworzą one istotny punkt odniesienia dla zarządzania dzięki treści praw, dotyczących sterowania i regulacji w przyrodzie. Epistemologia i metodologia prowadzenia badań naukowych w tych naukach uchodzą za wzorcowe. Nauka o zarządzaniu nie kapitalizuje wystarczająco osiągnięć fizyki (np. prawa termodynamiki nierelatywistycznej), biologii (systemy regulacji organizmów; genetyka), chemii (wiązania, kataliza), czy prawa K. Gödla (J.D. Barrow 1996, s. 170). Lepiej zaabsorbowane są teoria zbiorów, w tym zbiorów rozmytych, teoria chaosu, teoria fraktali². Teorie te są w pewnym stopniu wynikiem badań w naukach przyrodniczych. Dostarczają one, z jednej strony, tworzywa dla filozofii zarządzania (np. zarządzanie chaosem, organizacja – fraktal), z drugiej zaś dostarczają narzędzi dla rozwiązywania problemów zarządzania (np. procesy decyzyjne). Zasady regulacji zachowań populacji (zbiorów) odsłaniają się jako hierarchiczny i wielowarstwowy system, powiązany z regulacją w otoczeniu (teoria ewolucji). Zarządzanie nie absorbuje wystarczająco osiągnięć teorii ewolucji oraz wyników dyskusji między ewolucjonizmem i kreacjonizmem.

1.2. Poznanie przedsiębiorstwa

1. Tworzy się podstawy nauki o przedsiębiorstwie i wiele cząstkowych teorii przedsiębiorstwa (J. Lichtarski (red.) 1999; T. Gruszecki 2002; S. Sudół 2006).
2. Istota przedsiębiorstwa nie jest dobrze i jednoznacznie określona. Nauka nie może dać sobie rady z hybrydową naturą przedsiębiorstwa. Próbuje więc wyjaśniać przedsiębiorstwo, z jednej strony, w sposób systemowy, ale indywidualistyczny. Stąd rola jaką przypisuje się podejściu sytuacyjnemu (studia przypadków). Z drugiej strony bada się koncepcje przedsiębiorstwa w ruchu (np. przedsiębiorstwa poszerzonego i zmieniającego się).
3. Podobnie rzecz się ma z genezą przedsiębiorstwa. Istnieje w tej dziedzinie wiele koncepcji i stale pojawiają się nowe. Aktualnie genezę stara się ustalić neoinstytucjonalizm (teoria kosztów transakcyjnych). Nieustannie trwa dyskusja wokół kluczowych wartości i celów przedsiębiorstwa (zysk a inne cele).

² Znaczenie tych teorii na gruncie zarządzania można przestudiować w: J. S. Zieliński, *Inteligentne systemy w zarządzaniu*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2000.

1.3. Poznanie systemów

1. Stosunkowo znaczący dorobek do poznania istoty zarządzania wnoszą inne metanauki, takie jak teoria systemów i cybernetyka. Ich zasługą jest wprowadzenie takich pojęć, jak: sterowanie i regulowanie; samoorganizowanie; homeostaza; system autonomiczny i jego energia, i in. Znaczenie dla zarządzania posiada twierdzenie R.W. Ashby „prawo niezbędnej różnorodności” (R.W. Ashby, w: W. Buckley 1968, s. 129-136).
2. Podejście systemowe osiągnęło swoje apogeum w przybliżeniu w okresie od 1950 – 1980 roku. Pozostał i stale jest obecny dorobek tego podejścia, zwłaszcza w postaci filozofii, terminologii i metodologii systemowej oraz niektórych twierdzeń (np. „system istnieje w- i dzięki otoczeniu”).
3. Nadal rozwijają się nurty zmierzające do uniwersalizacji twierdzeń. Przykładem „lokalnej uniwersalizacji” jest socjobiologia (E.O. Wilson 2000), nieco szerszej – ekonomia ewolucyjna, czy teoria zrównoważonego rozwoju (S. Czaja 1997). Najbardziej rozległe aspiracje ma ekonofizyka (J. Juzwiński, w: T. Dudycz (red.) 2005 s. 185 – 189) i konsiliencja (E.O. Wilson 2002).

2. Natura systemu zarządzania przedsiębiorstwem w nauce

2.1. Badania nad systemami zarządzania w ekonomii

1. System zarządzania nie jest w ogóle definiowany na gruncie ekonomii, nie jest też przedmiotem zainteresowania jako odrębny, wyspecjalizowany i całościowy przedmiot badań poznawczych, jakkolwiek jest w użyciu.
2. Rzadkim przykładem twierdzeń dotyczących związków między zarządzaniem, a ekonomicznością jest pogląd M. Blauga. Komentując optimum przedsiębiorstwa i zmienne przychody względem skali, stwierdza, że: „Głównym czynnikiem kreującym ujemne efekty skali zdają się być „niekorzyści związane z kierownictwem, czy zarządzaniem, odzwierciedlające niepodzielność funkcji kierowniczych. Dlaczegoż jednak miałyby być niemożliwe przewyciężenie tego typu ujemnych efektów przez decentralizację procesu decyzyjnego?” (M. Blaug, 2000, s. 467).

2.2. Istota systemu zarządzania w nauce o zarządzaniu

1. Definicja, geneza
 - a) Używane terminy: system zarządzania; system zarządzający; system zarządzania organizacją; system zarządzania przedsiębiorstwem. Terminy używane zamiennie (substytuty): system kierowania; styl kierowania, przywództwa; model, koncepcja, metoda zarządzania; system sterowania, system regulacji.
 - b) Systemowość: zbiór elementów (kluczowe składniki)

- czynniki zarządzania: 1) zogniskowane wokół zasady istnienia przedmiotu zarządzanego – np. organizacja – system: spójne zespoły narzędzi służące utrzymaniu równowagi organizacyjnej (A.K. Koźmiński, K. Obłój 1989); 2) lub wybrane czynniki zogniskowane wokół kluczowej zmiennej dążnościowej – system zarządzania przez cele,
 - stosunek kierowania w układzie przełożony – podwładny (model transakcyjny) lub w układzie lider – podążający za nim (model transformacyjny); (style kierowania, modele R. Likerta),
 - wybrane czynniki zarządzania zogniskowane wokół procesu decyzyjnego (A.K. Koźmiński 1971; J. Gościński 1971; A. Zawislak 1975; J. Trzcieniecki 1979),
 - wybrane czynniki zarządzania zogniskowane wokół funkcji zarządzania (A. Stabryła 1980, 1982; H. Witczak 1982; L. Krzyżanowski 1985, 1992; J. Skalik i zespół 2005; Encyklopedia Organizacji i Zarządzania 1981; P. Tyrała 2002).
- c) Systemowość: istotne cechy makroskopowe systemu
- wyróżnianie podsystemu zarządzania i podsystemu wykonawczego, co jest podstawą do zidentyfikowania granic i otoczenia systemu zarządzania (J. Trzcieniecki 1979; A. Stabryła 1980; 1982; H. Witczak 1982; H. Ulrich 1978; W. Kirsch i H. Massen 1989),
 - uporządkowanie wokół wskazanych wyżej czynników ogniskujących,
 - wyspecjalizowanie w wykonywaniu funkcji zarządzania,
 - uporządkowanie i spójność zbioru, jednak na ogół bez bardziej specyficznego opisu i wyjaśnienia (z wyjątkiem klasycznego uporządkowania statycznej struktury organizacyjnej).
2. Struktura systemu zarządzania (układ elementów i relacji)
- a) Struktura jednowymiarowa. Można tu wskazać struktury: rodzajową, funkcjonalną, przedmiotową i podmiotową, najczęściej ujmowane jako podsystemy. Na ogół nie są one bliżej wyjaśniane (wyróżnia je większość autorów).
- b) Struktura wielowymiarowa
- Struktura zogniskowana. Obejmuje propozycje, których: 1) osią jest hierarchia (H. Ulrich 1978; W. Kirsch, H. Massem 1989); 2) osią jest utrzymywanie równowagi organizacyjnej (A.K. Koźmiński 1971; A.K. Koźmiński, K. Obłój 1989); 3) osią są procesy decyzyjne (J. Gościński 1971; J. O’Shaughnessy 1975; B.Z. Milnier, L.I. Jewienko, W.S. Rapaport 1986).
 - Struktura mieszana, bez wyraźnego zogniskowania (J. Trzcieniecki 1979),

- Struktura macierzowa dwu- lub trzywymiarowa (H. Bieniok 2001), łącząca w sobie wektory rodzajowy, przedmiotowy i funkcjonalny.
 - c) Struktura otwarta (rozmyta). Proponuje się układać system zarządzania w dowolnych przekrojach (L. Krzyżanowski 1985, 1992) lub na gruncie procesu i organizacji zarządzania w powiązaniach z otoczeniem wewnętrznym przedsiębiorstwa i jego otoczeniem zewnętrznym (A. Stabryła 1980, 1982).
 - d) W niektórych opracowaniach wyróżnia się układ metasterowania jako specyficzny składnik systemu zarządzania (J. Gościński 1971; A. Zawisłak 1975; A.K. Koźmiński, K. Obłój 1989; A. Stabryła 1980; 1982).
- Najbardziej klasyczne podejście do struktury systemu zarządzania podaje Encyklopedia Organizacji i Zarządzania (1981), utożsamiając ją z liniowymi i sztabowymi systemami organizacji.
3. Funkcjonowanie i działanie systemu zarządzania
 - a) Na ogół nie są jaśniej opisywane i wyjaśniane w bezpośrednim odniesieniu do systemu zarządzania. Poniższa rekonstrukcja zasadza się na analizie twierdzeń o zarządzaniu.
 - b) Klasyczne podejście koncentruje się na mechanizmach oddziaływania w układzie przełożony (podmiot zarządzania) – podwładny (przedmiot zarządzania) (J. Trzcieniecki 1979; J. Kurnal 1979), oraz mechanizmach wykonywania władzy (S. Kownacki, H. Sterniczuk i R. Zach, w: A.K. Koźmiński 1985).
 - c) Wyjątkiem są tu prace J. Gościńskiego, spółki A.K. Koźmiński i K. Obłój i A. Stabryły. Wykorzystują oni podejście systemowe i cybernetykę, odwołując się m. in. do: równowagi i homeostazy systemu jako całości; opomiarowania i systemów informacyjnych; modelowania i procesów decyzyjnych; sprzężeń zwrotnych i układów regulacji.
 - d) Z punktu widzenia stosunków społecznych w organizacji wyróżnia się mechanizmy zarządzania typu: 1) push (układ transakcyjny, w którym wyróżniona i dominująca rola przypada podmiotom zarządzania i narzędziom typu polecenia); 2) pull (układ transformacyjny, w którym dominująca rola przypada liderom i stosunkowi partycypacji); 3) układ mieszany push/pull typu gra, bazujący na stawkach, negocjacjach i polach sił (A.K. Koźmiński, A. M. Zawisłak 1979).
 4. Klasyfikacja systemów zarządzania (swoistość; klasy; rola)
 - a) Swoistość (odrębność, miejsce, różnicowanie)
 - Podstawą badania swoistości jest specjalizacja procesowo – funkcjonalna, wywodząca się z dynamicznej natury zarządzania. Specjalizację tę rozpatruje się w kontekście miejsca i roli zarządzania i jego systemu w obiekcie zarządzanym,

- Na tej kanwie powstaje specjalizacja obiektowa, wyrażająca się w traktowaniu systemu wykonawczego jako otoczenia systemu zarządzania,
 - Zauważalny jest brak głębszego wyjaśnienia swoistości systemu zarządzania.
- b) Klasy systemów zarządzania. Istnieją niekiedy problemy metodologiczne z wyraźnym ustaleniem różnicy między klasą systemu zarządzania a koncepcjami, czy modelami zarządzania. Można zrekonstruować następujące podejścia klasyfikujące systemy zarządzania.
- Klasyfikacja czynnikowa. Czynnikiem ogniskującym są zwłaszcza: 1) stosunek kierowania (systemy demokratyczne, autokratyczne i mieszane – np. J. Gościński 1971); 2) władza, normy prawne, pieniądze i informatyka (odpowiednio zarządzanie: psychospołeczne, administracyjne, ekonomiczne, ilościowo – informatyczne – A.K. Koźmiński, K. Obłój 1989),
 - Klasyfikacja ze względu na zasadę zorganizowania obiektu zarządzanego: 1) rozkład władzy – scentralizowany i zdecentralizowany system zarządzania (J. Gościński 1971); 2) dominujący typ więzi organizacyjnych (np. liniowy i funkcjonalny systemy zarządzania – Encyklopedia Organizacji i Zarządzania 1981); 3) strategiczne, taktyczne i operacyjne systemy zarządzania (np. H. Ulrich 1978; W. Kirsch, H. Massen 1989).
 - Klasyfikacja, której podstawą jest wyznawana filozofia, czy koncepcja zarządzania: 1) zintegrowane zarządzanie M. Bratnickiego (1993 – koncepcje zarządzania biurokratycznego, partycypacyjnego, menedżerskiego i przedsiębiorczego); 2) zarządzanie przez paradoksy; 3) system zarządzania chaosem (P. Nesterowicz 2002); 4) zarządzanie postmodernistyczne lub amorficzne, oparte na: a) wiedzy, innowacjach, elastyczności, przedsiębiorczości, kulturze, migracji wartości dodanej – A. K. Koźmiński 2004); b) specyficznym postrzeganiu i interpretowaniu organizacji, np. zarządzanie organizacją inteligentną, zarządzanie przez okazje itp. (R. Krupski 2003; 2005).
- c) Rola systemów zarządzania (zadania, znaczenie). Rola systemu zarządzania, w sensie zadań, jest opisywana w rozmaity sposób, najczęściej przez odwołanie się do funkcji zarządzania. Natomiast istnieje luka co do twierdzeń dotyczących jego znaczenia, wartości i rangi. Niektórzy autorzy podkreślają potrzebę dostosowania rozwiązań i roli systemu zarządzania do rodzaju organizacji, rodzaju otoczenia organizacji i wzajemnych stosunków oraz wymagań systemowości (L. Krzyżanowski 1985, 1992). Można wyróżnić:

- system zarządzania jako formułujący oczekiwania i kryteria,
 - system zarządzania jako zapewniający organizacji równowagę, zdolność do przetrwania oraz optymalną efektywność przedmiotu zarządzanego,
 - system zarządzania jako wykonujący funkcje zarządzania, jakkolwiek by je nie formułować, np.: 1) w klasycznym sensie H. Fayola; 2) w sensie zbliżonym do klasycznego, post – Fayolowskiego układu funkcji planowanie (optymalizacja), organizowanie (koordynowanie, powodowane współdziałania), motywowanie (wyznaczanie nagród i kar), kontrolowanie (regulowanie); 3) w sensie zbliżonym do koncepcji transformacyjnej w zarządzaniu (funkcje lidera, w tym z uwzględnieniem procesu partycypacji),
 - systemy zarządzania, które mają umożliwić dochodzenie do problemów zarządzania, ich syntezy, aktualizacji oraz wyboru rozwiązania (A.K. Koźmiński 2004), i być adekwatnie skonstruowane.
5. Sprawność zarządzania
- a) Bezpośrednio na temat sprawności systemu zarządzania wypowiada się niewielu autorów, podobnie jak na temat sprawności samego zarządzania.
 - b) Bezpośrednia sprawność zarządzania. Odnosi się ona do sprawności funkcji zarządzania i zapewnienia relacji systemotwórczych (A. Stabryła 1984).
 - c) Sprawność zarządzania jako środek do sprawności organizacji jako całości. V. Langford (1979) widzi tu następujące współzależności na zasadzie zawierania i uzupełniania się :
 - sprawność osobista menedżera,
 - sprawność pracy menedżera,
 - sprawność stosunków między menedżerem a innymi ludźmi,
 - sprawność menedżera jako części o organizacji,
 - sprawność organizacji jako całości.
 - d) J. Teczke (1988) wskazuje na to, że ostatecznie cele organizacji są podporządkowane celom interesariuszy.
6. Naukowość twierdzeń poznawczych o systemie zarządzania przedsiębiorstwem
- a) Studia nad systemem zarządzania przedsiębiorstwem różnią się w zależności od tradycji badań naukowych nad zarządzaniem.
 - b) Badacze należący do krajów tradycyjnie kapitalistycznych (tak zwane kraje zachodnie) stosują przede wszystkim podejście indukcyjno – normatywne. Zdecydowanie przeważają studia przypadków i uogólnienia na podstawie badań empirycznych. Niemal w ogóle nie notuje się

- badań nad systemem zarządzania przedsiębiorstwem jako kategorią poznawczą (z wyjątkiem niemieckiej tradycji Betriebswirtschaftslehre).
- c) Tradycja byłych, tak zwanych państw socjalistycznych jest wyraźnie dedukcyjno – normatywna, przy czym w pewnym stopniu dedukcyjno – poznawcza. To przede wszystkim dzięki tej ostatniej, w dziedzinie nauki o zarządzaniu, stan naukowej wiedzy poznawczej o systemie zarządzania przedsiębiorstwem jest, jakim został wyżej zrekonstruowany. Zdecydowanie ważne i wyróżniające się osiągnięcia posiada tu nauka polska. Okres apogeum przedmiotowych badań poznawczych można zamknąć w zasadzie w latach 1970 -1990.
 - d) Poznanie istoty systemu zarządzania podlega wyraźnie modom w społecznym procesie badawczym oraz popytowi ze strony dydaktyki szkolnictwa wyższego. Przykładem mody jest cykl życia absorbowania podejścia systemowego i cybernetyki na grunt nauki o zarządzaniu. Wprowadzenie przedmiotu „Projektowanie systemów zarządzania” i podobnych do wyższego szkolnictwa ekonomicznego wywołało podaż opracowań dla potrzeb dydaktyki, przede wszystkim normatywnych.
 - e) Proces i system zarządzania analizuje się zwłaszcza w wysocze zintegrowanych organizacjach lub przedsiębiorstwach, traktowanych zwłaszcza jako różnego rodzaju kategorie. Analizy takie prowadzi się także w odniesieniu do gospodarki jako całości [systemy zarządzania tak zwaną gospodarką socjalistyczną oraz publiczną (w tym ostatnim wypadku np. J.E. Stiglitz 2004)]. Istnieje wyraźna luka co do badania systemów zarządzania przedsiębiorstw (organizacji) w oddziaływaniach z ich ugrupowaniami (np. przedsiębiorstwa sieciowe) i gospodarką jako całością.
 - f) Badania poznawcze nad systemem zarządzania przedsiębiorstwem nie wyszły - jak to wykazano wyżej - poza stadium wstępne, przyjmując kryteria dojrzałości naukowej danej dziedziny. Badania nad systemem zarządzania przedsiębiorstwem są postrzegane jako część nauki o zarządzaniu. Nie posiadają one wyraźnie określonych i swoistych: celów, przedmiotu, metodologii i rezultatów (paradygmat), a poziom naukowości jest zróżnicowany.

3. Perspektywy badań nad naturą systemu zarządzania przedsiębiorstwem

3.1. Konkluzje

Wiedza poznawcza o systemie zarządzania przedsiębiorstwem rozwija się naturalnie w nauce o zarządzaniu.

Naukowa wiedza poznawcza o systemie zarządzania przedsiębiorstwem nie ma wystarczająco solidnych podstaw poznawczych. Wyraża się to zwłaszcza w:

1) niedostatkach poznania procesu zarządzania i przedsiębiorstwa; 2) zaniedbaniu absorpcji wiedzy o systemach; 3) niewystarczającej absorpcji twierdzeń innych nauk na grunt nauki o zarządzaniu.

Stan wiedzy poznawczej o systemie zarządzania przedsiębiorstwem jest niewystarczający, również dlatego, że apogeum badań wystąpiło w latach 1970 - 1990.

1. Poziom poznania. Jest on zbyt niski na wszystkich obszarach poznawczych: eksploracyjnym, taksonomicznym i wyjaśnienia. Istniejąca wiedza jest niepełna, ogólnikowa, a stan niewiedzy – znaczący.
2. Naukowość poznania. Twierdzenia poznawcze są rozproszone i zróżnicowane przedmiotowo i rzeczowo. Odnosi się to do założeń badawczych, postrzegania przedmiotu zarządzanego i przedmiotu badań oraz metodologii poznawania. Stosowanie dominującej metody dedukcyjno – poznawczej skutkuje inflacją koncepcji, których logiczna poprawność to za mało dla weryfikacji i falsyfikacji twierdzeń. Nie jest dostatecznie jasne czy twierdzi się poznawczo o systemie zarządzania, o systemie zarządzania organizacją (o szerokim spektrum desygnatów), czy o systemie zarządzania przedsiębiorstwem, w tym konkretnym przedsiębiorstwem.
3. Wartość dodana poznania. Z powyższych powodów nie jest wysoka. Chodzi o istotne wzbogacenie skarbnicy wiedzy, jej dyfuzję na inne dziedziny wiedzy, normatywne wykorzystanie dla praktycznej efektywności zarządzania przedsiębiorstwami, oraz dydaktykę w zakresie zarządzania przedsiębiorstwami. Skutkuje to m.in. korzystaniem z innych źródeł wiedzy, niż naukowe, dominacją rynkowo – marketingowych koncepcji zarządzania, czy wielką różnorodnością prac normatywnych, w tym dotyczących projektowania systemów zarządzania. W tym ostatnim wypadku często utożsamia się zarządzanie przedsiębiorstwem z sukcesem w jego „prowadzeniu”.

3.2.Rekomendacje

1. Istnieje wyraźny sens powrotu do intensywnych badań poznawczych nad systemem zarządzania, w tym zarządzania przedsiębiorstwem.
2. Potrzebne są tworzenie oraz weryfikacja i falsyfikacja naukowej wiedzy poznawczej o systemie zarządzania przedsiębiorstwem, przez szersze zastosowanie innych metod badań, niż dedukcyjna.
3. Celowe jest rozszerzenie i zintensyfikowanie prac nad syntezą twierdzeń naukowych dotyczących systemu zarządzania przedsiębiorstwem, w kontekście syntezy dorobku nauki o zarządzaniu z dorobkiem innych nauk.
4. Niezbędne jest animowanie oficjalnego i społecznego ruchu naukowego na rzecz lepszego poznania systemów zarządzania obiektami społecznymi, w tym przedsiębiorstwami.

Literatura

- Barrow J. D., *II razy drzwi*, Prószyński i Ska, Warszawa 1996.
- Skalik J. (red.), *Zmiana warunkiem sukcesu. Przeobrażenia metod i praktyk zarządzania*, Wydawnictwo AE Wrocław, Wrocław 2005.
- Bieniok H. (red.), *Podstawy zarządzania przedsiębiorstwem, część I. Pojęcia, funkcje, zasady, zasoby*, Wydawnictwo AE Katowice, Katowice 2001.
- Blaug M., *Teoria ekonomii*, WN PWN, Warszawa 2000.
- Bratnicki M., *Doskonalenie procesu zarządzania w przedsiębiorstwie. Podejście zintegrowane*, Wydawnictwo Uczelniane AE Katowice, Katowice 1993.
- Buckley W. (ed.), *Modern Systems Research for the Behavioral Scientists*, Aldine Publishing Company, Chicago 1968.
- Cialdini R., *Wywieranie wpływu na ludzi. Teoria i praktyka*, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 2004.
- Czaja S., *Teoriopoznawcze i metodologiczne konsekwencje wprowadzenia prawa entropii do teorii ekonomii*, Wydawnictwo AE we Wrocławiu, Wrocław 1997.
- Dudycz T. (red.), *Efektywność - rozważania nad naturą i pomiarem*, Wydawnictwo Naukowe AE we Wrocławiu, Wrocław 2005.
- Dynamiczne modele ekonometryczne*, praca zbiorowa, Wydawnictwo Uniwersytetu M. Kopernika, Toruń 2003.
- Encyklopedia organizacji i zarządzania*, PWE, Warszawa 1981.
- Gościński J., *Projektowanie systemów zarządzania*, PWN, Warszawa 1971.
- Grudzewski W.M., Hejduk I.K., *Projektowanie systemów zarządzania*, Difin, Warszawa 2001.
- Grudzewski W.M., Hejduk I.K., *Metody projektowania systemów zarządzania*, Difin, Warszawa 2004.
- Gruszecki T., *Współczesne teorie przedsiębiorstwa*, WN PWN, Warszawa 2002.
- Koontz H., *The Management Theory Jungle*, „Journal of the Academy of Management” 1961, December.
- Koźmiński A.K., *Zarządzanie systemowe*, PWE, Warszawa 1971.
- Koźmiński A.K., Zawislak A.M., *Pewność i gra*, PWE, Warszawa 1979.
- Koźmiński A.K. (red.), *Współczesne koncepcje zarządzania*, PWN, Warszawa 1985.
- Koźmiński A.K., Obłój K., *Zarys teorii równowagi organizacyjnej*, PWE, Warszawa 1989.
- Koźmiński A.K., *Zarządzanie w warunkach niepewności. Podręcznik dla zaawansowanych*, WN PWN, Warszawa 2004.
- Krupski R. (red.), *Zarządzanie strategiczne*, Wydawnictwo AE we Wrocławiu, Wrocław 2003.

- Krupski R. (red.) *Zarządzanie przedsiębiorstwem w turbulentnym otoczeniu*, PWE, Warszawa 2005.
- Krzyżanowski L., *Podstawy nauki zarządzania*, PWN, Warszawa 1985.
- Krzyżanowski L., *Podstawy nauk o organizacji i zarządzaniu*, WN PWN, Warszawa 1992.
- Kurnal J. (red.), *Teoria organizacji i zarządzania*, PWE, Warszawa 1979.
- Lichtarski J. (red.), *Podstawy nauki o przedsiębiorstwie*, Wydawnictwo AE we Wrocławiu, Wrocław 1999.
- Mendel T., Witczak H., *Projektowanie systemów zarządzania*, AE w Poznaniu, skrypty uczelniane, zeszyt nr 314, Poznań 1982.
- Milnier B.Z., Jewienko L.I., Rapaport W.S., *Organizacja zarządzania*, PWE, Warszawa 1986.
- Mullins L.J., *Management and Organizational Behaviour*, Pitman Publishing, third edition, London 1993.
- Nesterowicz P., *Organizacja na krawędzi chaosu*, Wydawnictwo Profesjonalnej Szkoły Biznesu, Kraków 2001.
- O'Shaughnessy J., *Organizacja zarządzania w przedsiębiorstwie*, PWE, Warszawa 1975.
- Sudoł S., *Przedsiębiorstwo*, PWE, Warszawa 2006.
- Stabryła A., Trzcieniecki J., *Zagadnienia metodologii badania systemów zarządzania*, AE w Krakowie, Kraków 1980.
- Stabryła A., Trzcieniecki J. (red.), *Organizacja i zarządzanie*, AE w Krakowie, Kraków 1982.
- Stiglitz J., *Ekonomia sektora publicznego*, WN PWN, Warszawa 2004.
- Teczke J., *Techniki zarządzania a sprawność organizacji*, AE w Krakowie, Kraków 1988.
- Trzcieniecki J., *Projektowanie systemów zarządzania*, PWN, Warszawa 1979.
- Tyrała P., *Kierowanie, organizowanie, zarządzanie*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2002.
- Kamasa D., *Systemy wczesnego rozpoznania w zarządzaniu organizacjami gospodarczymi*, AE w Poznaniu, Wydział Zarządzania, Poznań 1997, praca doktorska, maszynopis niepublikowany.
- Wilson E.O., *Socjobiologia*, Wydawnictwo Zysk i S-ka, Poznań 2000.
- Wilson E.O., *Konsiliencja*, Wydawnictwo Zysk i S-ka, Poznań 2002.
- Zawiślak A.M., *Szkice i zarządzaniu*, PWN, Warszawa 1975.
- Zieliński J.S., *Inteligentne systemy w zarządzaniu*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2000.

Streszczenie

Naukowa wiedza poznawcza o systemie zarządzania przedsiębiorstwem jest ważnym źródłem wiedzy normatywnej w tej dziedzinie. Oczekuje się, że

poziom, naukowość i wartość dodana poznania naukowego będą najwyższej próby.

Badanie stanu naukowej wiedzy poznawczej dotyczącej istoty systemu zarządzania przedsiębiorstwem nie potwierdza wymagań. Mamy do czynienia zarówno z niedostatkami naukowych podstaw poznawczych, jak i niewystarczającym poznaniem istoty systemu zarządzania przedsiębiorstwem. Istnieje zatem potrzeba reaktywacji przedmiotowych badań, których apogeum przypadło na lata 1970 – 1990.

Spis treści

Wstęp	1
1. Podstawy twierdzeń o istocie systemu zarządzania przedsiębiorstwem....	1
1.1. Poznanie zarządzania	1
1.2. Poznanie przedsiębiorstwa	3
1.3. Poznanie systemów	4
2. Natura systemu zarządzania przedsiębiorstwem w nauce	4
2.1. Badania nad systemem zarządzania w ekonomii	4
2.2. Istota systemu zarządzania w nauce o zarządzaniu	4
3. Perspektywy badań nad naturą systemu zarządzania przedsiębiorstwem..	9
3.1. Konkluzje	9
3.2. Rekomendacje	10